

Prosodiaa
suomenopettajille

Intonaatioryhmät harjoittelun perusyksikköinä

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

 Kielibuusti
Språkboost

Tässä diasarjassa

- Tässä diasarjassa käsitellään
 - sitä, mitä hyötyä on siitä, että harjoitellaan kokonaisia puhejaksoja, ja
 - sitä, mihin minimipariharjoituksia kannattaa käyttää.
- Tämä kokonaisuus sisältää myös harjoittelu- ja muita opetusvinkkejä.

Alkuvaiheen harjoittelusta

Minimiparit ja muut sanatason harjoitukset

- Minimipareja:
 - *tuli vs. tuuli vs. tulli vs. tullin vs. tulin vs. tuulin*
- Minimipariharjoitukset liittyvät erityisesti alkuvaiheen harjoitteluun, **äänteiden tunnistukseen ja maisteluun**. Niiden avulla on hyvä **herätellä tiedostusta**.
- Minimipariharjoituksia käytetään myös **oppijalle vieraiden** ja hänelle **hankalien äänteiden** harjoitteluun, alussa ja myöhemminkin.

Perusasioita harjoittelusta 1/3

- Alkuvaiheessa sanasto on vielä hyvin suppea, eikä kielenoppija välttämättä tunne minimipareissa esiintyviä sanoja.
- Harjoittelu on järkevämpää tehdä niin, että käytetään tuttuja sanoja ja – vielä parempi – lyhyitä käyttöfraaseja, sillä ääntäminen jää paremmin mieleen, kun merkitys on jo tuttu.

Ks. sanatason
äänneharjoittelusta
videosarjan
Fonetiikkaa
suomenopettajille
jaksoa 11 (Mitä
kvantiteetti on?).

Perusasioita harjoittelusta 2/3

- Liikkeelle voidaan lähteä yksittäisistä sanoista ja fraaseista, mutta melko pian kannattaa siirtyä **luonteviin käyttöyksiköihin**.
- Luontevia käyttöyksiköjä ovat mm. **vuorot kokonaisissa, tilanteisiin sidotuissa dialogeissa**.
- Esimerkiksi *mitä kuuluu, mitem menee...*

Mitä kuuluu.

Hyvää.

Mitem menee.

Päivää.

Päivää päivää.

Perusasioita harjoittelusta 3/3

- Ääntämisen harjoittelussa **kuuntelu ja toisto** ovat ensiarvoisen tärkeitä!
 - Kuuntelu + oma tuotos + korjaus
 - yksi kerta ei riitä, vaaditaan lukuisia toistoja!
- Harjoitusten mallilausumia kannattaa käyttää **eri nopeuksilla**: *!annatko mulle suolaa siitä sun vierestä.*

Päivää.

Päivää.

Päivää.

Fraaseista intonaatioryhmiin

Intonaatioryhmiin perustuvat harjoitukset 1/2

- Intonaatioryhmiin perustuvissa harjoituksissa korostuu prosodia:
 - sävelkulku
 - painotus
 - tauotus.
- On todettu, että prosodian kohdilleen asettuminen auttaa **myös äännetason vaikeuksissa** (ks. Lähteitä ja lisäluettavaa -kohdasta: Straszer 2004).

Intonaatioryhmiin perustuvat harjoitukset 2/2

- Intonaatioryhmiin perustuvat harjoitukset ovat tärkeitä myös siksi, että tietyt ilmiöt näyttävät todelliset kasvonsa vasta laajemmissa puherupeamissa. Tämä liittyy usein painoon, prominenssiin.
- Näitä ovat esim.
 - vokaalien reduktio eli ”väheneminen” ja
 - vokaalien kesto.

Ks. myös tämän videosarjan jaksoja 2 & 4 ja niissä olevia harjoitteluvinkkejä.

Reduktiosta

Painottomien vokaalien reduktioilmiö

- Prominenssi (eli painollisuus) toteutuu eri kielissä hiukan eri tavoin.
- Suomessa reduktiota ei ole ollenkaan siinä määrin kuin englannissa:
 - engl. *analysis* [ə'næləsəs] vs.
 - sm. *analyysi*
- Esim. englannissa painottomassa asemassa olevat vokaalit redusoituvat
- ts. niiden laatuerot ”vähenevät”: ne ääntyvät niin, että kielen korkein kohta on lähellä suuväylän keskiosaa.

Ks. myös tämän videosarjan jaksoa 1.

Painoajoitteisuudesta

- Reduktiossa on kyse hyvin monimutkaisesta ilmiöstä, **paino- ja tavuajoitteisuudesta**.
- Mm. englanti on painoajoitteinen kieli.
- Painoajoitteisuus liittyy tiettyyn tendenssiin: peräkkäiset puherupeat pyritään saamaan suurin piirtein yhtä pitkiksi.
- Mitä enemmän puhejaksossa on tavuja, sitä enemmän esiintyy myös vokaalien reduktiota.
- Redusoimalla ja lyhentämällä tavuja peräkkäisten puherupeamien pituudet saadaan paremmin vastaamaan toisiaan.
- Tällainen ”puristusominaisuus” on englannin kielessä (ja muissa painoajoitteisissa kielissä) voimakas – mutta ei esimerkiksi suomessa.

Painottomien vokaalien reduktio siirtyy

- Reduktio siirtyy helposti äidinkielestä muihin käyttökieliin
- Tietoisuus reduktiosta on tärkeää niin opettajalle kuin kielenoppijalle!
- Uuden kielen vokaalien tuottaminen redusoimatta on helpompaa, kun ääntää yhden sanan – mutta laajemmissa puhejaksoissa reduktio työntyy usein esiin!

Kuva: Alexis Hamey. Saatavana osoitteessa [Flickr.com](https://www.flickr.com/photos/alexis_hamey/) (linkki)

Reduktio ja harjoittelu

- Redusoimattomuutta kannattaa siis harjoitella luontevissa puherupeamissa.
- Redusoimattomuutta harjoiteltaessa ääntämisharjoitusten luonteva perusyksikkö on pikemminkin **intonaatioryhmä** kuin yksittäinen sana (koska reductio tulee useammin esiin pitemmissä jaksoissa kuin yksittäisissä sanoissa).
 - Joskus intonaatioryhmä koostuu tietysti vain yhdestä sanasta, esim. monet vastaukset.
- Lisäksi on hyvä harjoitella myös sellaista puhetta, joka koostuu useasta intonaatioryhmästä.

Tiedostusharjoitus reduktiosta

- Suomalainen ääntää englantia vs. englanninkielinen ääntää englantia. Mistä suomalainen aksentti syntyy?
- Tehtävässä kiinnittyy huomio vokaalien laatuun: suomalainen ei redusoi.
- Tilanteen voi sitten kääntää toisin päin: joittenkin kielten puhujat redusoivat vokaaleja myös suomea puhuessaan.
- Tehtävässä voi kiinnittää huomiota myös aksenttiin ja sen merkitykseen. Kuinka paljon kannattaa nähdä vaivaa päästäkseen aksentista?

Ks. myös tämän sarjan jaksoa 1 ja Fonetikkaa suomenopettajille - sarjan jaksoa 11.

Vokaalien kestoista

Prominenssi ja vokaalien kesto

- Prominenssi voi toisissa kielissä heijastua myös äänteiden keston, esim. espanjassa ja italiassa.
- Esim. espanjassa prominentin tavun ydinvokaalin pidentyminen on automaattista: sillä ei tehdä merkityksiä.
- Monet espanjaa äidinkielenään puhuvat suomenpuhujat ”lainaavat” vokaalipidennyksen myös suomeen, ks. seuraavan sivun dialogia (ja kuuntele se).

Aiheesta myös
tämän sarjan
jaksossa 1 ja
Fonetiikkaa
suomenopettajille
-sarjan jaksossa
11.

Dialogiesimerkki: äänteiden kesto

Litterointimerkit:

.	loppua kohti laskeva intonaatiokuvio
,	lopusta tasaisehko intonaatiokuvio
↑	loppua kohti nouseva intonaatiokuvio
<u>miten</u>	tavuprominenssi
MONJA	espanjaksi sanottu sana
=	vuorot liittyvät toisiinsa tauotta
(0.8)	tauon pituus sekunnin kymmenyksinä
:	äänteen pidennys
[päällekkäispuhunnan alku
(())	litteroijan kommentti
()	epäselvää puhetta
/ /	rekisterinvaihdos
@ @	äänensävyyn vaihdos

124	Pablo	Kokkinunna.=
125	Tina	=Se on tosi vaikea.
126	Pablo	Joo.
127		(0.4)
128	Pablo	Ja sitten,
129		Yks,
130		Yks öö,
131		Kysy häneltä,
132		@/Jo: mitä sinä teet tänään/@
133		Ja,
134		Tämä,
135		Nunna,
136		Alkoi sano,
137		@Oi joo minä teen tämä kaana
138		koska mä haluan etä,@

täänän ja kaana:
pituus ja
prominenssi
liittyvät Pablon
puheessa yhteen!

Lähestymistapoja prominenssin ja vokaalien keston tiedostamiseen

Oman puheen tallentaminen

- On hyvä tulla tietoiseksi, mitä omassa ääntämyksessä oikein tapahtuu.
- Hyvä harjoitus on tallentaa omaa puhetta ja analysoida tallennetta yhdessä ohjaajan kanssa: huomaatko, että pidennät ensitavuja ja lyhennät jälkitavuja?
- Käyttöön voi ottaa myös Praat-ohjelman.

Praat-ohjelman käyttöä esitellään *Fonetiikkaa suomenopettajille* -sarjan jaksossa 13.

Oman puheen maistelu

- Lyhyiden ja pitkien vokaalien maistelu:
 - ensin sanoissa ja lyhyissä fraaseissa
 - melko pian harjoittelussa siirrytään (myös) luonteviin puhejaksoihin, intonaatioryhmiin.
- Sanatason ja intonaatioryhmätason harjoittelua voi jatkaa myös rinnakkain.
- Maisteluharjoituksia voi tehdä myös intonaatiokuvioista: nouseeko sävel intonaatioryhmän loppua kohti, vaikka sen ei pitäisi (esim. kysymyksissä)?

Avosanelut

- Avosanelut ovat saneluita, joissa valmiiseen tekstiin täydennetään sanojen loput.
- Pitkät vokaalit saadaan liitetyksi selvemmin tiettyihin sanahahmoihin ja muotofunktioihin ja sitä kautta saadaan kenties synnytetyksi myös jonkinasteista automaattistumista.
- Voi kuitenkin olla, että vaikka pituus automaattistuisikin kirjoitukseen, se ei siirry puheeseen.

Tässäkin kohtaa on hyvä nostaa keskusteluun aksentti: miten paljon sitä voi korjata – ja miten paljon sitä KANNATTAA korjata? Puheesta saa kuulua ihmisen alkuperä, siinä ei ole mitään pahaa.

Esimerkki avosanelusta

Syks_____ Suom_____ sat_____ aika pal_____, ja varsinkin Helsing_____
tuul_____ kov_____. Loppusys_____ sat_____ ränt_____. Talv_____ sat_____
josk_____ lun_____ ja josk_____ ränt_____. Rovaniem_____ on tod_____
kylm_____, lämpötila on josk_____ -40 ast_____. Kev_____ paist_____ aur_____,
ja lämpötila on noin viisi ast_____. Kev_____ on ih_____ vuodenaika. Si_____
tul_____ kes_____.

(Yrjö Lauranto: Elämän suolaa 1, s. 48.)

Lähteitä ja lisäluettavaa

Fonetiikan ja ääntämisopetuksen perusteita

Päivi Virkkunen & Yrjö Lauranto 2022: *Fonetiikkaa suomen opettajille* -videosarja ja -oheismateriaali.

Eija Aho, Aino Huhtaniemi & Mari Nikonen 2016: *Fonetiikkaa suomen kielen oppijoille*. Helsinki: Finn Lectura.

Boglarika Straszer & Anneli Lieko (toim.) 2004: *Suomen kielen prosodian opettamisen ja oppimisen kysymyksiä*. Kakkoskieli 5. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. (Prosodian oppimisen ja opetuksen näkökulmasta erityisen relevantteja ovat tässä teoksessa Straszerin, Ahon ja Laurannon artikkelit.)

Eija Aho, Minnaleena Toivola, Fred Karlsson & Mietta Lennes 2016: Aikuisten maahanmuuttajien suomen ääntämisestä. – *Puhe ja kieli* 36:2, s. 77–96.

Sirkku Latomaa & Eila Hämäläinen 2003: *Mitä kuuluu? Suomen kielen kuuntelu- ja ääntämisharjoituksia*. Helsinki: Finn Lectura.

Prosodian harjoittelun merkitys ja vaikutus myös segmentaalien ääntämiseen

Boglarika Straszer 2004: Suomen kielen prosodisten piirteiden oppiminen yliopiston tietokoneavusteisella alkeiskurssilla. Teoksessa B. Straszer & A. Lieko (toim.), *Suomen kielen prosodian opettamisen ja oppimisen kysymyksiä*. Kakkoskieli 5. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

Tekijät

Oheismateriaali:

Yrjö Lauranto

Videot:

Sisältö ja käsikirjoitus

Yrjö Lauranto

Esiintyjä

Yrjö Lauranto

Asiantuntijat

Tommi Nieminen

Michael O'Dell

Videotuotanto

Dalgrang Studio

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

 Kielibuusti
Språkboost

©2023 Yrjö Lauranto
Prosodiaa suomenopettajille -oheismateriaali, maaliskuu 2023,
jonka tekijä on Yrjö Lauranto, on [Creative Commons Nimeä 4.0
Kansainvälinen -lisenssillä](#). Materiaali on saatavilla osoitteessa
kielibuusti.fi.